

REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO ZAŠTITE OKOLIŠA
I ZELENE TRANZICIJE

P/8139999

Uprava za procjenu utjecaja na okoliš
i održivo gospodarenje otpadom
Sektor za procjenu utjecaja na okoliš

KLASA: UP/I-351-03/24-09/243

URBROJ: 517-04-1-2-25-14

Zagreb, 14. ožujka 2025.

Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije, OIB 59951999361, na temelju članka 90. stavka 1. Zakona o zaštiti okoliša („Narodne novine“, broj 80/13, 153/13, 78/15, 12/18 i 118/18) te članka 27. stavka 1. Zakona o zaštiti prirode („Narodne novine“, broj 80/13, 15/18, 14/19 i 127/19) i odredbe članka 27. stavka 1. Uredbe o procjeni utjecaja zahvata na okoliš („Narodne novine“, broj 61/14 i 3/17), na zahtjev nositelja zahvata Oliva Allegra d.o.o., Ilirski trg 6, Zagreb, OIB 73557255434, nakon provedenog postupka ocjene o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš, donosi

RJEŠENJE

I. Za namjeravani zahvat – sunčana elektrana Primorski Dolac, Općina Primorski Dolac, Splitsko-dalmatinska županija – nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš uz primjenu sljedećih mjera zaštite okoliša:

1. S nadležnom šumarskom službom definirati pristupne putove gradilištu, maksimalno koristeći planiranu i/ili postojeću šumsku prometnu infrastrukturu.
2. Projektirati i izvesti ogradu oko zahvata formirajući slobodan koridor u dijelu sa susjednom sunčanom elektranom u cilju funkcionalnog odvijanja protupožarne zaštite šuma i sprječavanja fragmentacije staništa krupne divljači.
3. Tijekom izvođenja radova osigurati vodu u cisterni na lokaciji zahvata.
4. Ne sjeći i oštećivati vegetaciju izvan obuhvata zahvata i zadržati vegetaciju u obuhvatu zahvata na površinama koje neće biti neposredno zahvaćene građevinskim radovima.
5. Radove izvoditi tijekom dnevnog svjetla.
6. Uklanjanje vegetacije, pripremu terena i postavljanje fotonaponskih modula izvoditi izvan razdoblja gniježđenja ptica, odnosno u razdoblju od 15. kolovoza do 31. ožujka.
7. Vegetaciju uklanjati mehaničkim metodama, bez korištenja kemijskih sredstava.
8. Postaviti fotonaponske module s antirefleksivnim slojem.
9. Ogradu planirati oko 5-10 m od suhozida i tijekom izvođenja radova osigurati dovoljnu udaljenost strojeva od suhozida.
10. Nakon završetka izgradnje, u suradnji s nadležnom šumarskom službom provesti sanaciju novonastalog šumskog ruba sadnjom autohtone vrste šumskog drveća i raslinja navedenim u šumskogospodarskom planu za predmetni odjel/odsjek.
11. Uklanjati i spriječiti širenje invazivnih biljnih vrsta na području zahvata.

- II. Za namjeravani zahvat – sunčana elektrana Primorski Dolac, Općina Primorski Dolac, Splitsko-dalmatinska županija – nije potrebno provesti glavnu ocjenu prihvatljivosti za ekološku mrežu.**
- III. Ovo rješenje prestaje važiti ako nositelj zahvata Oliva Allegra d.o.o., Ilirski trg 6, Zagreb, u roku od dvije godine od dana izvršnosti rješenja ne podnese zahtjev za izdavanje lokacijske dozvole, odnosno drugog akta sukladno posebnom zakonu.**
- IV. Važenje ovog rješenja, na zahtjev nositelja zahvata Oliva Allegra d.o.o., Ilirski trg 6, Zagreb, može se jednom produžiti na još dvije godine uz uvjet da se nisu promijenili uvjeti utvrđeni u skladu sa zakonom i drugi uvjeti u skladu s kojima je izdano rješenje.**
- V. Ovo rješenje objavljuje se na internetskim stranicama Ministarstva zaštite okoliša i zelene tranzicije.**

O b r a z l o ž e n j e

Nositelj zahvata Oliva Allegra d.o.o., Ilirski trg 6, Zagreb, u skladu s odredbama članka 82. Zakona o zaštiti okoliša i članka 25. stavka 1. Uredbe o procjeni utjecaja zahvata na okoliš (u daljnjem tekstu: Uredba) podnio je 29. svibnja 2024. godine Ministarstvu zaštite okoliša i zelene tranzicije (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), zahtjev za provedbu postupka ocjene o potrebi procjene na okoliš sunčane elektrane Primorski Dolac, Općina Primorski Dolac, Splitsko-dalmatinska županija. Uz zahtjev je priložen Elaborat zaštite okoliša koji je u svibnju 2024. godine izradio, a u veljači 2025. godine dopunio ovlaštenik Zeleni servis d.o.o. iz Splita, koji ima suglasnost Ministarstva za izradu dokumentacije za provedbu postupka ocjene o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš (KLASA: UP/I-351-02/24-08/14; URBROJ: 517-05-1-24-2 od 13. svibnja 2024. godine). Voditeljica izrade Elaborata je dr.sc. Natalija Pavlus, mag. biol.

Pravni temelj za vođenje postupka ocjene o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš su odredbe članka 78. stavka 1. Zakona o zaštiti okoliša i odredbe članaka 24., 25., 26. i 27. Uredbe. Naime, za zahvate navedene u točki 2.4. Sunčane elektrane kao samostojeći objekti Priloga II. Uredbe, Ministarstvo provodi postupak ocjene o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš. Osim navedenog, člankom 27. stavkom 1. Zakona o zaštiti prirode utvrđeno je da se za zahvate za koje je određena provedba ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš provodi prethodna ocjena prihvatljivosti za područje ekološke mreže u okviru postupka ocjene o potrebi procjene. Postupak ocjene je proveden jer nositelj zahvata planira izgraditi sunčanu elektranu kao samostojeći objekt.

O zahtjevu nositelja zahvata za pokretanjem postupka ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš sukladno članku 7. stavku 2. točki 1. i članku 8. Uredbe o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša („Narodne novine“, broj 64/08), na internetskim stranicama Ministarstva objavljena je 4. listopada 2024. godine Informacija o zahtjevu za provedbu postupka ocjene o potrebi procjene na okoliš sunčane elektrane Primorski Dolac, Općina Primorski Dolac, Splitsko-dalmatinska županija (KLASA: UP/I-351-03/24-09/243; URBROJ: 517-05-1-2-24-2 od 1. listopada 2024. godine).

U dostavljenoj dokumentaciji (Elaboratu zaštite okoliša) navedeno je, u bitnom, sljedeće: *Lokacija zahvata je u Splitsko-dalmatinskoj županiji na području Općine Primorski Dolac, na dijelu k.č. 2981/1 k.o. Primorski Dolac. Pristup lokaciji je s ulice Domovinskog rata. Planirana je sunčana elektrana instalirane snage oko 499,1 kW na površini oko 0,97 ha dok površina koju zauzimaju fotonaponski paneli iznosi oko 0,42 ha. Zahvat obuhvaća postavljanje nosive konstrukcije za montažu fotonaponskih modula, izmjenjivača, kablenskog razvoda i ostale potrebne opreme. U*

obuhvatu zahvata nisu planirane interne ceste. Lokacija zahvata ogradit će se žičanom ogradom visine oko 2 m. Priključak na elektroenergetsku mrežu planiran je u trafostanici TS 20(10)/0,4 kV „Primorski Dolac 14“ koja će se izgraditi uz postojeću cestu.

Ministarstvo je u postupku ocjene dostavilo zahtjev (KLASA: UP/I-351-03/24-09/243; URBROJ: 517-05-1-2-24-3 od 1. listopada 2024. godine) za mišljenjem Upravi za zaštitu prirode Ministarstva, Upravi šumarstva, lovstva i drvne industrije Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija, Upravnom odjelu za zaštitu okoliša, komunalne poslove i infrastrukturu Splitsko-dalmatinske županije i Općini Primorski Dolac.

Uprava za zaštitu prirode Ministarstva dostavila je Mišljenje (KLASA: 352-07/24-02/317; URBROJ: 517-10-2-2-24-2 od 7. listopada 2024. godine) da za planirani zahvat nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš i da je zahvat prihvatljiv za ekološku mrežu. Uprava šumarstva, lovstva i drvne industrije Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ribarstva dostavila je Mišljenje (KLASA: 351-03/24-01/322; URBROJ: 525-10/591-25-6 od 27. siječnja 2025. godine) da uz propisivanje mjera zaštite okoliša nije moguće očekivati negativan utjecaj planiranog zahvata na šume i šumarstvo te divljač i lovstvo. Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija dostavila je Mišljenje (KLASA: 612-08/24-11/0080; URBROJ: 532-05-01-01-01/7-24-4 od 29. listopada 2024. godine) da ne očekuje značajan utjecaj zahvata na kulturnu baštinu i da sa stajališta zaštite kulturne baštine nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja predmetnog zahvata na okoliš. Upravni odjel za zaštitu okoliša, komunalne poslove i infrastrukturu Splitsko-dalmatinske županije dostavio je Mišljenje (KLASA: 351-02/24-0002/0093; URBROJ: 2181/1-10/07-24-0002 od 4. studenoga 2024. godine) da predmetna sunčana elektrana može imati značajan negativan utjecaj na okoliš i da je potrebno provesti postupak procjene utjecaja zahvata na okoliš. Općina Primorski Dolac ni nakon dvije požurnice (KLASA: UP/I-351-03/24-09/243; URBROJ: 517-05-1-2-24-7 od 14. studenoga 2024. godine, i KLASA: UP/I-351-03/24-09/243; URBROJ: 517-04-1-2-24-8 od 19. prosinca 2024. godine) nije dostavila mišljenje.

Na planirani zahvat razmotren Elaboratom zaštite okoliša koji je objavljen na internetskim stranicama Ministarstva nisu zaprimljene primjedbe javnosti ni zainteresirane javnosti.

Razlozi zbog kojih nije potrebno provesti ni postupak procjene utjecaja na okoliš ni postupak glavne ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu su sljedeći:

Negativan utjecaj na okoliš tijekom građenja u vidu povećanja razine buke i vibracija te onečišćenja zraka uslijed prašenja s gradilišta i emisije ispušnih plinova građevinske mehanizacije je privremen i lokalni i stoga ocijenjen prihvatljivim. Utjecaj na razinu buke i kvalitetu zraka se tijekom korištenja ne očekuje jer tijekom rada sunčane elektrane nema ni emisija buke ni emisija onečišćujućih tvari u zrak. Uzimajući u obzir obilježja zahvata i procjene posljedica klimatskih promjena u budućem razdoblju, procjenjuje se da neće biti značajnih utjecaja klimatskih promjena na zahvat ni zahvata na klimatske promjene. Konfiguracija terena na lokaciji zahvata je povoljna za postavljanje fotonaponskih modula s pripadajućom montažnom konstrukcijom i ne planiraju se značajni zahvati na tlu, osim poravnavanja terena u redovima za postavljanje FN modula tijekom pripremljenih radova. Negativan utjecaj zahvata na tlo očituje se u njegovom zauzimanju i prenamjeni na površinama izgradnje elemenata sunčane elektrane, međutim, s obzirom na mali obuhvat zahvata utjecaj nije značajan. Tijekom rada sunčane elektrane se ne očekuje negativan utjecaj na tlo jer ne dolazi do emisija onečišćujućih tvari. Lokacija zahvata nalazi se na površini šuma i šumskog zemljišta i u neposrednoj blizini se nalaze šumske površine te su u cilju sprječavanja nastanka i širenja požara, sprječavanja erozije i erozijom uzrokovanih pojačanih nanosa u okolni teren i širenja invazivnih biljnih vrsta propisane mjere zaštite 1., 2., 3., 4., 10. i

11. u izreci Rješenja, a kako bi se spriječio mogući negativan utjecaj na šume i šumarstvo. Zahvat se nalazi unutar lovišta XVII/147 Trištenica donja površine 3632 ha i s obzirom na odnos obuhvata zahvata i lovišta je ocijenjeno da neće imati značajan negativan utjecaj na lovstvo tijekom izvođenja i korištenja, a u cilju zaštite divljači propisane su mjere zaštite okoliša 2. i 5. u izreci Rješenja. Izgradnja i korištenje zahvata neće utjecati na poljoprivredu, jer na lokaciji zahvata i u neposrednoj blizini nema poljoprivrednih površina. Lokacija zahvata je izvan područja zaštićenog u nekoj od devet kategorija zaštićenih područja sukladno odredbama Zakona o zaštiti prirode. Prema Karti kopnenih nešumskih staništa RH 2016., na lokaciji sunčane elektrane nalaze se mozaici stanišnih tipova C.3.5.1. / D.3.4.2.3. Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone / Sastojine oštrogličaste borovice i C.3.5.1. / 1.2.1. / E Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone / Mozaici kultiviranih površina / Šume. Postavljanjem FN panela doći će do uklanjanja vegetacije i trajne prenamjene staništa na oko 0,97 ha. Zbog postavljanja ograde i izgradnje trafostanice TS 20(10)/0,4 kV „Primorski Dolac 14“ također će doći do gubitka manjih površina mozaika staništa C.3.5.1. / D.3.4.2.3. Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone/ Sastojine oštrogličaste borovice. Mogući utjecaj vezan za gubitak staništa na lokaciji zahvata bit će trajan, međutim, navedena staništa u velikoj mjeri su zastupljena na širem području zahvata pa je procijenjeni utjecaj prihvatljiv, a da bi se smanjio negativan utjecaj na faunu na lokaciji prilikom pripreme terena, uklanjanja vegetacije i postavljanja modula, propisana je mjera zaštite 6. u izreci Rješenja. Predviđen je razmak između fotonaponskih modula koji neće trajno i tijekom cijelog dana zasjenjivati tlo. Ograda oko sunčane elektrane će biti odignuta od tla za prolazak malih životinja, fotonaponski moduli će biti postavljeni na montažnoj konstrukciji i ispod njih će biti moguće kretanje malih životinja i vegetacija ispod fotonaponskih panela će se održavati košnjom (propisana mjera zaštite 7. u izreci Rješenja). Izvedba antirefleksivnog sloja na FN modulima doprinijet će smanjenju utjecaja na faunu okolnog područja (propisana mjera zaštite 8. u izreci Rješenja). Povećanje buke i emisije prašine bit će kratkotrajno, samo za vrijeme izgradnje sunčane elektrane. Radom sunčane elektrane ne dolazi do emisija onečišćujućih tvari u zrak, nastanka otpadnih voda ni povećane emisije buke, prašine ili vibracija. S obzirom na navedeno, ne očekuje se značajan negativan utjecaj na sastavnice prirode. Područje zahvata nalazi se na području vodnog tijela podzemnih voda JKGI_11, Cetina, čije je ukupno stanje ocijenjeno kao dobro dok je najbliže površinsko vodno tijelo JKR02029_000000 udaljeno oko 3,9 km. Lokacija zahvata je u III. zoni sanitarne zaštite izvorišta unutar koje nema zabrana za ovaj tip zahvata. Negativni utjecaji na podzemne vode tijekom građenja mogu se spriječiti organizacijom gradilišta u skladu s propisima, što uključuje i uređivanje lokacije za privremeno skladištenje otpada, i primjenom svih mjera zaštite od i u slučaju iznenadnih događaja. Solarni paneli će se čistiti povremeno, kada nakupljena prašina, ptičji izmet ili druge nečistoće smanje njihovu učinkovitost, a čišćenje će se obavljati ručno (četke od mikrovlakana, elektrostatičke krpe itd., bez korištenja vode) ili robotskim čistačima koji rade također bez vode. Tijekom korištenja se ne očekuje negativan utjecaj zahvata na podzemne vode jer se tijekom rada sunčane elektrane neće koristiti voda i neće nastajati otpadne vode ni onečišćujuće tvari, a ispod transformatorske stanice će se ugraditi vodonepropusni spremnik dovoljnog kapaciteta za prihvat ulja iz transformatora u slučaju kvara i curenja čime će se spriječiti izlivanje ulja u tlo i vode. Slijedom navedenog, ocijenjeno je da predmetni zahvat neće imati negativan utjecaj na vode i vodna tijela. Zahvat se nalazi izvan područja opasnosti od poplavlivanja i stoga se ne očekuje negativan utjecaj poplava na zahvat. Utjecaj zahvata na krajobraz i vizualne kvalitete prostora neće biti značajan jer su montažne konstrukcije prozirane, i nisu visoke, i zbog razmaka između fotonaponskih modula zahvat ne djeluje kao cjeloviti volumen koji dominira prostorom. Prilikom postavljanja ograde oko sunčane elektrane mogući su negativni utjecaji na suhozide uz zapadni i sjeverni rub obuhvata zahvata. Stoga je, kako bi se spriječilo oštećivanje ili urušavanje suhozida, ogradu potrebno planirati na udaljenosti oko 5-10 m od suhozida i tijekom izvođenja radova osigurati dovoljnu udaljenost strojeva od suhozida, što je

propisano mjerom zaštite 9. u izreci Rješenja. Na lokaciji zahvata nema evidentirane kulturno-povijesne baštine, a najbliže zaštićeno kulturno dobro je sakralna građevina, Crkva sv. Stjepana i groblje na udaljenosti oko 3,9 km jugoistočno. S obzirom na obilježja zahvata, ocijenjeno je da neće imati negativan utjecaj na kulturno-povijesnu baštinu. Uzimajući u obzir karakteristike zahvata i lokaciju zahvata na udaljenosti oko 800 m od prvih stambeni objekata, procijenjeno je da zahvat neće imati značajan negativan utjecaj na stanovništvo. Gospodarenje svim vrstama otpada tijekom građenja, korištenja zahvata i nakon korištenja zahvata osigurat će se sukladno propisima o gospodarenju pojedinim vrstama otpada čime će se opterećenje otpadom svesti na najmanju moguću mjeru. Uzevši u obzir obuhvat zahvata i odnos prema postojećim i planiranim zahvatima, zauzeće površine, da tijekom rada ne dolazi do emisija onečišćujućih tvari u vode i zrak i da ne dolazi do emisija buke, prašine ili vibracije, ocijenjeno je da zahvat neće značajno doprinijeti kumulativnom utjecaju.

Prema Uredbi o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže („Narodne novine“, broj 80/19 i 119/23), lokacija zahvata nalazi se izvan područja ekološke mreže. Budući da se doseg mogućih djelovanja zahvata ne preklapa s područjima ekološke mreže, s obzirom na to da se najbliže područje ekološke mreže nalazi na udaljenosti većoj od oko 2,7 km, mogućnost značajnih negativnih utjecaja zahvata (samostalnih i kumulativnih) na ciljeve očuvanja i cjelovitost područja ekološke mreže može se isključiti i stoga nije potrebno provesti Glavnu ocjenu.

Vezano za mišljenje Upravnog odjela za zaštitu okoliša, komunalne poslove i infrastrukturu Splitsko-dalmatinske županije, osim navedenog, mogućnosti recikliranja i tehnologije oporabe solarnih panela nakon njihove uporabe svakodnevno se nadograđuju kako bi se što više iskoristili elementi koji se mogu reciklirati uz što manji utjecaj postupka recikliranja na sastavnice okoliša i, budući da je radni vijek fotonaponskih modula oko 30 godina, ni u postupku procjene utjecaja zahvata na okoliš, koji u prosjeku traje godinu dana, se ne bi došlo do drugog zaključka o postupanju s modulima nakon uklanjanja; nadalje, s obzirom na obuhvat zahvata, planirani broj i raspored solarnih panela te da su stupovi malog promjera, da se ukapaju na dubinu oko 0,5 m, i da nema daljnjih radova oko stupova nakon postavljanja, ne očekuje se utjecaj na pedološke i hidrološke karakteristike predmetnog područja. Što se tiče kumulativnog utjecaja, ne procjenjuje se vodeći se idejom prvenstva ili prednosti zbog ranijeg dolaska ili djelovanja, odnosno tako da ih nema za one koji djeluju brzo ili dolaze, već se u obzir uzimaju obilježja zahvata (obuhvat, tehnologija, emisije), i postojećih i planiranih, i njihovi mogući samostalni utjecaji i na temelju toga se procjenjuje doprinos pojedinog zahvata kumulativnom utjecaju. Usklađenost zahvata s dokumentima prostornog uređenja kao ni sagledavanje varijantnih rješenja zahvata nije obvezno za provođenje postupka ocjene o potrebi procjene i nije od utjecaja kod odlučivanja o obvezi provedbe postupka procjene utjecaja na okoliš i/ili Glavne ocjene. Sukladno članku 27. stavku 3. Uredbe, rješenje kojim se utvrđuje da za zahvat nije potrebno provesti procjenu utjecaja zahvata na okoliš sadrži, između ostalog, obrazloženje razloga zbog kojih se utvrđuje da nije potrebno provesti procjenu i na temelju provedenog postupka ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš rješenje može sadržavati i mjere zaštite okoliša i program praćenja stanja okoliša.

Na temelju analize mogućih utjecaja predmetnog zahvata na sastavnice okoliša, ocijenjeno je da uz poštivanje propisa iz područja zaštite okoliša, prirode, zaštite od požara i gospodarenja otpadom, propisanih mjera zaštite okoliša i posebnih uvjeta drugih nadležnih tijela, zahvat neće imati značajan negativan utjecaj na sastavnice okoliša i neće doći do značajnog opterećenja okoliša.

Točka I. ovog rješenja temelji se na tome da je Ministarstvo sukladno članku 81. stavku 1. i članku 90. stavku 6. Zakona o zaštiti okoliša, te članku 24. stavku 1. i članku 27. stavcima 1. i 3. Uredbe

ocijenilo, na temelju dostavljene dokumentacije i mišljenja nadležnih tijela, a prema kriterijima iz Priloga V. Uredbe, da planirani zahvat neće imati značajan negativan utjecaj na okoliš uz provedbu mjera zaštite okoliša propisanih u točki I. i stoga nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš.

Točka II. ovog rješenja temelji se na tome da je Ministarstvo sukladno odredbama članka 90. stavka 3. Zakona o zaštiti okoliša i članka 30. stavka 9. Zakona o zaštiti prirode u okviru postupka ocjene o potrebi procjene provelo prethodnu ocjenu prihvatljivosti za ekološku mrežu te isključilo mogućnost značajnog utjecaja na ekološku mrežu i stoga nije potrebno provesti glavnu ocjenu prihvatljivosti za ekološku mrežu.

Točka III. ovoga rješenja, rok važenja rješenja, propisana je u skladu s člankom 92. stavkom 3. Zakona o zaštiti okoliša.

Točka IV. ovoga rješenja, mogućnost produženja važenja rješenja, propisana je u skladu s člankom 92. stavkom 4. Zakona o zaštiti okoliša.

Točka V. ovog rješenja o obvezi objave rješenja na internetskim stranicama Ministarstva, utvrđena je na temelju članka 91. stavka 2. Zakona o zaštiti okoliša.

UPUTA O PRAVNOM LIJEKU:

Ovo rješenje je izvršno u upravnom postupku i protiv njega se ne može izjaviti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor. Upravni spor pokreće se tužbom Upravnom sudu u Splitu, Put Supavla 1, u roku 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje navedenom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom, odnosno dostavlja elektronički.

DOSTAVITI:

1. Oliva Allegra d.o.o., Ilirski trg 6, Zagreb (**R!**, s povratnicom)